

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

88

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת יתרו תשע"ג

באמת אנו עוסקים בתורה עד כדי כך? ויש לפרש שמשום כן מזכירים בלשון רבים, היינו שבכלל ישראל ישנם אנשים כאלה שבשכבנו ובקומנו אין היסח הדעת מן התורה, ועל זה מבקשים שנוכח גם אנו לזה.

והנה בנוסח הברכה מזכירים "נשיח" בחוקיך מלשון שיחה, והיינו כמו שיחה קלה שאין בה מאמץ, וכפי שמצינו בדברי חז"ל "שיחה קלה", "שיחה נאה". אם לומדים כל אחד לפי כוחו ובכל כוחו, אזי הלימוד מעניין ומושך כמו שיחה קלה ולא קשה ללמוד, וממילא גם בשכבנו ובקומנו נשיח בחוקיך ואין היסח הדעת מן התורה, ואפילו "בחוקיך" היינו חוקים שלא מבינים אותם כמו פרה אדומה, זה מעניין ומושך כמו שיחה קלה, ורוצים לדעת הלכות פרה אדומה.

וממשיכים אחר כך "ונשמח בדברי תורתך ובמצוותיך לעולם ועד" – היינו גם בעולם הבא. ולכאורה אמנם שמחה בתורה שייך גם בעולם הבא, שיושבים ועוסקים בתורה במחיצתו של הקב"ה, אבל מצוות אי אפשר לקיים בעולם הבא, ומה שייך שם שמחה במצוות? ויש לפרש הכוונה לשכר המצוות, שבזה שייך שמחה גם בעולם הבא.

ועוד מזכירים בהמשך הברכה "כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה", והיינו שני עניינים, חיינו ואורך ימינו, ויש לפרש כי "חיינו" היינו שהתורה היא החיים בעולם הזה, "ואורך ימינו" היינו לעולם הבא, וכמו שאמרו חז"ל (קידושין טז, ב) ולמען יאריכון ימך לעולם שכולו ארוך, ולכן "יובחם נהגה יומם ולילה".

וסיום הברכה הוא "ואהבתך אל תסיר ממנו לעולמים", מפני שכל מה שאנו זוכים לתורה ויכולים ללמוד תורה, זהו מכוח אהבת עולם של הקב"ה שהוא נותן לנו את הכוחות ללמוד תורה, וכפי שמוזכר בתחילת הברכה אהבת עולם בית ישראל וכו', לכן אנו מבקשים שהאהבה הזאת תהיה קיימת לעולמים ונוכל תמיד לעסוק בתורה.

דבקות בתורה

ולמעשה צריכים לדעת מה היא הדרך לזכות לדבקות בתורה. בני שיבה צריכים לקיים את כל סדרי הישיבה בשלמות, וסדרי הישיבה אינם קשים כל כך, וגם יש הפסקות בין הסדרים ולאחר הסדרים למי שצריך לנוח, ובישיבה קבעו את סוף הסדר בלילה לשעה מוקדמת כדי שגם מי שצריך לישון שמונה שעות (וכמו שכתב הרמב"ם פ"ד מהלכות דעות שיש כאלה שזקוקים לזה) יוכל לישון די צרכו. אבל בוודאי מי שיש לו כוח יותר, צריך ללמוד כמה שהוא יכול.

ובנוסף לזה יש גם חיוב של דבקות המחשבה בתורה, ועל זה מזכירים בתפילה "יובחם נהגה יומם ולילה", והיינו כמו שכתוב (יהושע א, ח) "והגית בו יומם ולילה", ופירש"י שם כי "והגית בו" היינו והתבוננת בו, שכל היגיון הוא בלב וכמו שכתוב (תהלים יט, טו) "והגיון לבי לפניך", ואם כן יש חיוב שתהא דבקות בתורה גם במחשבה. ולמעשה קשה מאד להכריח את עצמו לחשוב בדברי תורה, וצריכים לדעת כיצד עושים שלא יהיה ביטול תורה אפילו במחשבה.

ובאמת כבר הזכרנו פעם שגם מי שאינו יכול לחשוב כל הזמן בדברי תורה, יכול לכל הפחות לחשוב מחשבות אחרות של מצוה, וכגון להתבונן בפירוש מילות התפילה, מה הפשט בכל הברכות והפסוקים, יש הרבה מפרשים שמסבירים כל מילה ומילה, בפסוקי התפילה יש את מפרשי הנ"ך רש"י מצודות מלבי"ם ועוד, ויש גם הרבה מפרשים על הסידור, וכל

האושר האמיתי

יש פתגם באידיש "יעדער נאר איז פאר זיך קלוג" – אפילו מי שאין לו שכל, בשביל עצמו הוא חכם, ויש לו שכל לדאוג לעצמו בכל מה שצריך. ושמעתי בשם החפץ חיים שאמר להיפך, שאפילו מי שהוא פיקח, אין לו שכל בשביל עצמו, ואינו יודע מהו הטוב האמיתי בשבילו.

מפני שבדרך הטבע אדם נמשך אחר הנאות העולם הזה, וכל אנשי העולם שיש להם חכמה משיגים עצות כיצד להגיע לתאוות הגוף ולמה שהגוף מושך, אבל באמת הפקחים האלו אינם חכמים, כי כל הגשמיות זה רק חיי שעה של עולם חולף, עולם עובר, והנאות העולם הזה הם רק חלומות ודמיונות וכמו שכתוב (ישעיה נא, כא) "שכורת ולא מייק", וכל אותם החכמים שעוסקים בגשמיות, אין להם שכל להבין מהו התענוג האמיתי בשבילם.

ברוך השם אנחנו כן יודעים מהו התענוג האמיתי שיש עולם הבא וגם אשריך בעולם הזה, ולזה זוכים על ידי דבקות בתורה וכמו שאמרו בפרקי אבות (ו, ד) "פת במלח תאכל וכו' ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא", כל אחד שיושב ועוסק בתורה יש לו אושר ותענוג שאין יותר מזה, וגם העשירי הגדול ביותר אין לו את התענוג של מי שעוסק בתורה.

ויודע מה שאמר הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל לגביר אחד שהיה מחזיק הרבה תורה, ושאל את רבי אהרן שהרי יששכר וזבולון שכרם שווה, אם כן מה ההבדל בינו לבין אלו שעוסקים בתורה. והשיב לו רבי אהרן כי אמנם בעולם הבא יקבל שכר כמו לומדי התורה מפני שהוא מחזיק תורה, אבל ההבדל ביניהם הוא בעולם הזה, כי בני התורה מאושרים בעולם הזה יותר מכל העשירים, והוא אין לו את התענוג בעולם הזה של מי שעוסק בתורה.

ואמרו חז"ל (אבות ג, ה) "כל המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ", זהו דבר בדוק ומנוסה שעל ידי קבלת עול תורה אין שום עול אחר, ובימינו רואים בגלוי שכל מי שיושב ועוסק בתורה לא חסר לו כלום, ויש הרבה בעלי תשובה שחוזרים בתשובה ומניחים חיי שעה ועוסקים בתורה מתוך הדחק והם מאושרים ושמחים בחלקם, מפני שאין תענוג גדול יותר מלימוד התורה.

אמנם צריכים הרבה תפילה לזכות לתורה, וכמו שמבקשים בברכת 'אהבה רבה' כן תחננו ותלמדנו אבינו האב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בלבנו וכו' – כל כך הרבה לשונות של רחמים מזכירים בבקשה על תורה, כי בלי תורה אנחנו מסכנים, ומבקשים רחמים ותחנונים שנוכח להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד וכו', היינו שנוכל לעסוק בתורה ועל ידי זה נהיה מאושרים – 'אשריך בעולם הזה'.

וגם בתפילת מעריב מבקשים על תורה, ומתחילים "אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת תורה ומצוות חוקים ומשפטים אותנו לימדת", היינו שמן השמים נותנים לנו את הכוחות ואת ההבנה ללמוד תורה, ועוד יש לפרש "לימדת" מלשון הרגל כמו (סנהדרין עב, א) מבקש לימודו ואינו מוצא, והיינו מפני שצריכים להתרגל בתורה וכפי שמבקשים בברכות השחר "שתרגילנו בתורתך", ועל ידי ההרגל נעשים דבוקים בתורה.

ובהמשך הברכה מזכירים "על כן השם אלוקינו בשכבנו ובקומנו נשיח בחוקיך", היינו בקשה שנוכח לזה, וגם שכך היא המציאות שבשכבנו ובקומנו נשיח בחוקיך. ולכאורה כיצד יכולים לומר שכך המציאות, וכי

אחד יכול לחשוב מחשבות כאלה שהם גם כן מחשבות של מצוה, אבל דבקות המחשבה בתורה היא יותר מזה.

העצה לדבקות המחשבה בתורה היא רק על ידי שמקבלים טעם בלימוד ולומדים בצורה שמעניינת ומושכת את הלב, ולא מתוך כפייה עצמית, כי אלו שאין להם טעם בלימוד והם מתאמצים ולומדים מתוך כפייה עצמית, הסוף הוא ששונאים את הלימוד, ויותר גרוע אם יש כפייה מצד ההורים או הרבנים שעל ידי זה התלמיד מקבל שנהא ללימוד, ואפילו כשהוא רוצה ללמוד כבר אינו יכול.

ורק על ידי שהלימוד מעניין ומושך את הלב ויש טעם בלימוד, אז שייך שתהא דבקות המחשבה בתורה, מפני שטבע האדם לחשוב על מה שמעניין אותו, וכשרואה דבר מעניין הוא נזכר בזה כל הזמן ואינו שוכח, ואפילו אנשים בעלי זיכרון חלש מאד, אם יש דבר שמעניין אותם ויש להם סקרנות לזה, את זה הם זוכרים ואינם שוכחים. לכן ככל שהלימוד יותר מעניין ומושך, כך דבקות המחשבה בתורה גדולה יותר.

וכיצד עושים שהלימוד יהיה מעניין ומושך, מי שאין לו טעם בלימוד העצה היא שילמד בתחילה בהבנה פשוטה, ולא יתאמץ יותר מכוחותיו ולא ילמד בכפייה אלא לפי כוחו ולפי טבעו, ובשלב ראשון ילמד אפילו גמרא עם פירש"י לבד, ועל ידי זה במשך הזמן יקבל טעם בלימוד, וכבר יוכל להתאמץ ולהתעמק יותר.

ופעם אמרתי לאדם מבוגר שגם לימוד גמרא עם רש"י הוא לימוד מצוין, והלה התפלל ולא הבין מה שאני מדבר וכי לומדים כמו שקוראים תהלים? (פעם היו אנשים שלא הבינו עברית, והיו קוראים פרקי תהלים בלי להבין, והוא חשב שגם גמרא עם רש"י זה כמו תהלים), אבל באמת רש"י מפרש כל מילה בגמרא, ויש בזה הבנה ומתיקות מיוחדת.

ויש שחושבים כי לימוד נקרא רק אם מתעמקים בהבנה ובסברא, ואילו אם לומדים בהבנה פשוטה ומבינים רק את פשטות הדברים אין זה לימוד, ובאמת ודאי שעיקר הגדלות בתורה הוא בסברא, אבל גם הלימוד בפשטות יש בו תועלת רבה וכמו שאמרו (שבת סג, א) ליגמר איניש והדר ליסבר, היינו צריך תחילה ללמוד ולדעת את הידיעות הפשוטות, ורק אחר כך שייך לומר סברות לאמיתיה של תורה.

[ועוד צריכים לדעת כי יש סברות בגמרא שאין אנו יכולים להבין אותם, ולכן מצינו בתוספות בכמה מקומות שכתבו "נראה לגמרא לדמות" והיינו כי בעלי התוספות לא ידעו הטעם והסברא מדוע נראה לגמרא כך, מפני שיש ירידת הדורות בסברא, וסברת הגמרא היא למעלה מהשגתנו, וגם מה שאנחנו כן מבינים בגמרא, זוהי הבנה שטחית שלנו, ולא עומק ההבנה שכיוונה הגמרא.

וירידת הדורות בסברא מצינו כבר בגמרא (עירובין נג, א) שרברא אמר כי אינו יכול להבין את סברת רבה שהיה בדור שלפניו, וגם בדורות האחרונים מצינו בספר נתיבות המשפט (סימן כ"ב ס"ק ג') שכתב על דברי התומים "אף שליבי מגמגם בזה מכל מקום אין לזוז מדבריו בלי ראייה", והיינו אף על פי שמסברא היה נראה לו שלא כדברי התומים, להלכה צריך לפסוק כמו התומים, מפני שהתומים היה בדור שלפניו, ובוודאי הסברא הנכונה היא כדברי התומים].

והנה יש כאלה שהם בעלי דרגה בתורה, אבל יש להם חלישות הדעת ממה שרואים אחרים יותר טובים מהם, והרבה פעמים חלישות הדעת היא בטעות, וכפי שהיה מעשה בתלמיד אחד שקיבל חלישות הדעת ממה שראה אחרים שמדברים בלימוד ועושים רושם, והיה נראה לו שהם למדנים יותר ממנו, ומחמת זה נאלץ לברוח מהאולם, וישב ללמוד בעזרת נשים כדי שלא לקבל חלישות הדעת.

ושאלתי אותו למה הוא חושב שאחרים למדנים יותר ממנו, ואמר לי כי שמע מהם שאמרו סברא טובה שהוא לא חשב עליה, ואמרתי לו כי מה בכך הרי גם אתה הרבה פעמים אומר סברות ישרות שאחרים לא חשבו עליהן ואין זו סיבה לחלישות הדעת, והעצה היא שלא יתיביש אלא אדרבה ילך בעצמו לדבר בלימוד עם כל הלמדנים, ובוזה יראה שהוא למדן לא פחות מהם, ולא יהיה לו חלישות הדעת.

וכך יש הרבה שיש להם חלישות הדעת מפני שאינם מרגישים שהם בעלי מדרגה, וצריכים לעודד אותם ולהראות להם שהם בעלי מדרגה, וכפי שסיפרתי על אחד שהגיע אלי ואמר כי הוא מרגיש בעצמו שצריך תיקון במידות טובות, ואמרתי לו מה ששמעתי בלומז'ה מהמשגיח הגה"צ רבי אבא גרוסברד זצ"ל כי אדם שמרגיש בעצמו חיסרון באיזה מידה, זהו סימן שהוא בעל מדרגה באותה המידה.

ביקורת המחשבה

והנה כתוב בספר חובות הלבבות (שער יחוד המעשה) שיש ענין של ביקורת המחשבה, וכל אחד צריך לבדוק את המחשבות שיהיו מחשבות כשרות. **ושמעתי ממו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל שאמר כי אם יש לאדם אפילו 'הוה אמינא' לא נכונה במחשבה לעבור על ההלכה, גם אם בסוף זה לא יצא לפועל והחליט שלא לעבור על ההלכה, אף על פי כן זהו סימן שהוא לא בעל מדרגה, כיון שהיה צריך בחירה בזה.**

וצריך לבדוק את המחשבות אם הוא לא חושב דברים שאסור לחשוב עליהם, וכגון שנתת הבריות שכתוב בתורה (ויקרא יט, יז) "לא תשנא את אחיך בלבבך", צריך לבדוק את עצמו אם הוא אוהב את הבריות או שהוא שונא את הבריות, וכן הקנאה התאוה והכבוד שמוציאים את האדם מן העולם, יבדוק את עצמו האם אני מקנא או לא, האם אני אוהב את הגשמיות או לא, האם אני מחפש כבוד או מתרחק מן הכבוד.

ואמנם קשה להיות מתרחק מן הכבוד שזה נגד הטבע, אבל מי שרוצה להיות בעל מדרגה צריך להתרחק מן הכבוד, וכמו שמצינו בגמרא (סנהדרין ז, ב) על גדולי האמוראים רב ומר זוטרא חסידא שפחדו מהכבוד, וכשהציבור היו מכבדים אותם נבהלו ופחדו מהכבוד ישפיע עליהם, ואמרו פסוקים של ענוה כדי שלא תזוח דעתם עליהם. אבל אנחנו לא בדרגה הזאת, ואדרבה נהנים לקבל כבוד.

ושמעתי פעם מהגאון רבי שלמה קרליץ זצ"ל שאמר כי אדם שמבקשים ממנו לשבת במקום מכובד, והוא יודע שגם אם יסרב לא ישמעו לו, אלא יפצירו בו עד שיהא מוכרח לשבת שם, צריך שלא לעשות עצמו לעניו, שהרי בסוף יקבל את הכבוד בעל כורחו, ועדיף שיתיישב שם לכתחילה במהירות בלי שישמו לב אליו.

וענין ביקורת המחשבה שייך גם בתפילה, שקשה מאד לכוון בתפילה, ויש מחשבות שאדם חושב ממילא, וקשה מאד להתנתק מכל המחשבות האלה, אבל כבר אמרו חז"ל (יומא לח, ב) הבא ליטהר מסייעים אותו, ואם אדם מתאמץ ובא ליטהר זוכה לסייעתא דשמיא, ומן השמים מסייעים בידו לכוון בתפילה כראוי.

ומצינו שמתפללים גם על המחשבה בברכת אלוקי נצור "נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה" – מרמה היינו לא שקר ממש אלא דברים שמדבר כאילו שהוא תמים אבל באמת יש לו בהם כוונה נסתרת שלא כהוגן, "ולמקללי נפשי תידום ונפשי כעפר לכל תהיה" – היינו שהנפש תידום כשמבזים אותו ולא יהיה איכפת לו מביזיונות, ואדרבה צריך לשמוח בביזיונות שהם במקום ייסורי גיהנום, כך כתוב בספרים, וכל קשיים בעולם הזה חוסכים ממנו גיהנום.

אשרי מי שעוסק בזה כדי להגיע למדרגות האלה, והבא ליטהר מסייעים אותו, אבל צריך להיות "בא ליטהר" ולהשתדל כל אחד כמה שהוא יכול, ועל ידי זה זוכים לסייעתא דשמיא!

לעילוי נשמת
הרה"ג **חיים מנחם ישועה זצ"ל**
בן הרה"ג מנחם ורג'ינה מלכה
נלב"ע כ"ד שבט תשע"ב
תנצב"ה